

Справа «Андроніку і Константіну проти Кіпру» (Andronicou and Constantinou v. Cyprus)

У рішенні, ухваленому 9 жовтня 1997 року у справі *«Андроніку і Константіну проти Кіпру»*, Суд постановив, що:

- не було порушено ст. 2 Конвенції;
- не було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо права звернення до суду.

Обставини справи

Вранці 24 грудня 1993 р. після домашньої суперечки між Леітеріс Андроніку (Leiteris Andronicou) віком 33 роки та Елсі Константіну (Elsie Constantinou) віком 22 роки, які були заручені, сусіди викликали поліцію в квартиру, в якій вони проживали разом в м. Члораці, Пафос, Кіпр (Chloraka, Paphos, Cyprus). Було сказано, що п. Андроніку був озброєний і, очевидно, затримував пані Константіну проти її волі.

Почалися тривалі переговори, в яких, поряд із старшими офіцерами поліції, брав участь п. Андроніку та члени сім'ї п. Константіну. До полудня були зроблені спроби переконати п. Андроніку звільнити п. Константіну. Близько 5 години вечора начальник поліції Пафоса наказав підрозділу спеціального загону поліції (MMAD) вирушити до Члораки, приблизно о 6 годині вечора він проінформував про це Міністра юстиції.

Підрозділ MMAD прибув на місце подій о 7.30 вечора. Йому було повідомлено, що пан Андроніку має двоствольний дробовик і, можливо, іншу зброю, наприклад, ніж. Переговори тривали цілий вечір. Зважаючи на поведінку Андроніку в минулому та його поточні заяви, було зроблено висновок, що він збирався вбити пані Константіну та вчинити самогубство незабаром після півночі.

Близько 11.30 вечора начальник поліції Пафоса вирішив санкціонувати план порятунку за участю MMAD. Невдовзі перед тим він зателефонував Міністру юстиції, який надав йому право самостійно приймати рішення.

Близько півночі був даний сигнал розпочати операцію. Через вікна в квартиру був пущений слезоточивий газ, і були вибиті вхідні двері. Майже одночасно п. Андроніку зробив два постріли, один з яких влучив у першого члена загону MMAD, який впав на спину, перевернувши іншого члена загону, а другий постріл влучив у п. Константіну. Ще два члени загону увійшли в квартиру кількома секундами пізніше й відкрили вогонь у напівавтоматичному режимі.

Леітеріс Андроніку був вбитий одразу; у нього влучило щонайменше 25 куль. Елсі Константіну була важко поранена. Швидка допомога, яку викликали, не прибула, й її відвезли до шпиталю поліцейською машиною. Вона померла невдовзі після 5-ої години ранку. Розтин показав, що смерть настала внаслідок пострілу, здійсненого з автомата.

27 грудня 1993 року Рада Міністрів призначила Президента Верховного Суду п. А. Н. Луазу (Mr. A. N. Loizou) очолити слідчу комісію, що складалася з одного члена. Його завданням було визначити, яка особа (якщо вона є) повинна нести відповідальність та запропонувати рекомендації, які він вважав би доцільними.

Слідча комісія провела 46 слухань. 27 квітня 1994 року вона представила доповідь на 258 сторінках, в якій виправдовувала всіх, кого це стосувалося.

7 червня 1995 року Генеральний Прокурор повідомив адвоката заявників, що держава покриє їхні судові витрати, якщо вони вирішать порушити цивільну справу про відшкодування шкоди проти будь-кого, причетного до цієї події. Ця пропозиція була відкликана 20 липня 1994 року.

Зміст рішення Суду

Уряд заявив, що заявникам не вдалось ініціювати цивільний процес щодо відшкодування збитків за загибель Андроніку та Константіну, і з цієї причини вони не вичерпали всіх вітчизняних засобів захисту права, як це передбачено ст. 26 Конвенції.

Суд вважав, що відповідним та ефективним засобом захисту права у зв'язку зі скаргою заявника згідно зі ст. 2 Конвенції буде порушення кримінального процесу проти

тих, хто винен у смерті пана Андроніку та пані Константину. Однак Генеральний Прокурор відхилив прохання заявників щодо такого процесу. Що стосується можливості порушення цивільної справи, то Суд зауважив, що обставини смерті Лефтеріса Андроніку та Елсі Константину були предметом детального розслідування кіпрською слідчою комісією під головуванням найстарішого судді держави. Повністю обґрунтовані та детально викладені висновки Комісії, які виправдовували державні органи, хоча й не зобов'язували національні цивільні суди до певних рішень, однак на практиці позбавляли потерпілих будь-якої перспективи успіху їхнього цивільного позову. Тому Суд відхилив цей протест уряду.

Уряд далі стверджував, що звернення до інстанцій у Страсбурзі було зловживанням процесу. Заявники відмовилися від переговорів із представниками влади для досягнення мирного врегулювання, яке би включало призначення компенсації, і скерували свою скаргу до Комісії.

Суд також відхилив цей протест, зауважуючи, що кроки, зроблені заявниками, не можна тлумачити як зловживання процесом. Більше того, умови, запропоновані урядом, не включають визнання відповідальності керівних державних органів за вбивство пари, що є центральним пунктом невдоволення заявників.

Суд звернувся до принципів, які він встановив у попередній справі стосовно використання смертельно небезпечних дій підрозділів безпеки. Враховуючи ці принципи, Суд зауважив, що визначить у даній справі, чи застосована сила була «суворо пропорційною» досягненню цілей, визначених в підпунктах а) і в) ст. 2 Конвенції. Оцінюючи це, треба врахувати не тільки саме застосування сили, але й також планування та контроль за операцією рятування, яку здійснювала влада.

Суд визнав факти, встановлені Комісією як такі, що є точним і достовірним відображенням фактичних обставин справи. З іншого боку, Суд зауважив, що оцінку того, чи свідчили ці факти про порушення ст. 2 Конвенції, він зробить на підставі власного розсуду з огляду на принципи, які стосуються справи, і на весь матеріал до неї.

Розслідування Судом фази переговорів привело його до висновку, що вони проводилися в такий спосіб, який можна вважати раціональним за даних обставин. Представники влади проводили переговори у спосіб, який відповідав домашньому інциденту, і намагалися вирішити цю проблему мирним шляхом до останнього можливого моменту.

Однак Суд зауважив, що ситуація з точки зору поліцейських, присутніх на місці події, ставала все більш і більш небезпечною. З огляду на той факт, що біля півночі було чути, як молода жінка благала зберегти їй життя, та знаючи, що Леітеріс Андроніку був озброєний двоствольною мисливською рушницею, представники влади мали підставу зробити висновок, що ММАД повинен розгорнути свої сили, аби покласти край загостренню ситуації. Суд підкреслив, що це рішення розглядалось як останній засіб. Хоча офіцери ММАД були озброєні автоматами, було ясно, що першочерговим завданням влади було запобігти будь-якому ризику для життя пари. У цьому відношенні Суд звернув особливу увагу на чіткі інструкції, які були дані офіцерам: використовувати тільки пропорційну силу та відкривати вогонь лише тоді, коли життя Елсі Константину чи коли власне життя буде в небезпеці. Порушення ст. 2 Конвенції не було.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.